

Hal Draper

**Mytbildningen kring Lenins “partiuppfattning”
eller
Vad de gjorde med
Vad bör göras?
(1990)**

Översättning: Jesper Sydhagen

Hal Draper

Inledning

Dagens myt är ett axiom i vad vi kan kalla leninologi – en gren av kremlologin som snabbt vuxit i händerna på de olika universitetens ryska institut, doktorandprogram, politiska journalister, m.fl. Enligt detta axiom utgör Lenins bok från 1902, *Vad bör göras?* (förkortad VBG), det centrala innehållet i hans ”verksamhetskod” eller ”partiuppfattning”. Hela bolsjevismen och slutligen stalinismen ligger i försåt bland dess sidor. Det är ”leninismens” kanoniska verk om partiorganisationen, vilken i sin tur bär på totalitarismens arvsynd. Den etablerar det ”leninistiska partiet” som en auktoritär struktur, toppstyrd av ”yrkesrevolutionärer”* sprungna ur överklassen och härskande över de proletära gräsrotterna.

Mitt fokus kommer här att ligga på själva VBG, och på Lenins uppfattningar och praxis under perioden mellan VBG och ryska revolutionen. Frågor som oundvikligen förgrenas vidare in i en mängd andra frågor som inte kommer att behandlas lika utförligt.

Det leninologiska axiom som behandlas förstärks oftast från två håll. Som påpekats av den framstående leninologen Utechin (se bilagan *Särskild anmärkning* nedan), får VBG en liknande upphöjd position i den stalinistiska regimens partiskolor. I själva verket demonstrerar Utechins VBG:s grundläggande betydelse genom att citera Kremls officiella Sovjetunionens kommunistiska partis historia på denna punkt. Verket, säger Utechin (och andra leninologer), ”blev en handbok för hans anhängare i fråga om organisation, strategi och taktik, och ... har följts av kommunister sedan dess. Lenin själv tillämpade dessa uppfattningar konsekvent ... I VBG ... har hans argumentation en allmän giltighet och har faktiskt allmänt tillämpats av kommunister ...”¹ Kort sagt var såväl de västerländska leninologerna som stalinisterna överens om att Lenins bok var en totalitär bibel: detta är inte förvånande, men avgör inte heller frågan.

”Lenin själv tillämpade dessa uppfattningar konsekvent”: vi kommer att få se hur långt ifrån sanningen detta ligger. Mitt ämne är inte min egen tolkning av VBG, utan en undersökning av Lenins egna åsikter i frågan, som dokumenterats många gånger, dvs. VBG:s plats i hans tänkande. Enligt myten, som upprepas i all oändlighet från bok till bok, innebär Lenins ”partiuppfattning” –

1. att partiet huvudsakligen består av ”intellektuella”, på grundval av en teori enligt vilken arbetare inte själva kan uppnå socialistiskt medvetande; snarare är den socialistiska idén alltid och oundvikligen importerad till rörelsen av borgerliga intellektuella;
2. att partiet helt enkelt är en sammanslutning av ”yrkesrevolutionärer”, i motsats till ett brett arbetarparti;
3. att varje inslag av spontanitet eller spontan rörelse förkastas, till förmån för endast en frammanipulerad revolution;
4. att partiet måste organiseras, inte demokratiskt, utan som en byråkratisk eller halvmilitär hierarki.

I själva verket kommer vi att se att dessa anklagelser står i motsats till Lenins uppfattningar som flera gånger har upprepats och förklarats av honom, vilket han började med i själva VBG. Vi kommer faktiskt att börja med VBG, där vi kommer att upptäcka något annat än myten. Men viktigare är att förstå att VBG inte var Lenins sista ord – det vore mer korrekt att säga att

* På engelska står här ”professional revolutionaries”, dvs ordagrant ”professionella revolutionärer”. Lenin-kännaren Lars H Lih anser dock att det är dålig engelsk översättning och föreslår i stället ”revolutionary by trade” som bättre översätts till ”yrkesrevolutionär” på svenska. Denna term används också i den svenska översättningen av ”Vad bör göras?” varför vi genomgående översatt till ”yrkesrevolutionär”. – Red.

¹ Angående Utechins bok, se början av *Särskild anmärkning*.

det var hans första ord. Det är bara leninologerna som skriver som om *VBG* var totalsumman av Lenins skrivelser om ämnet.

Exempelvis kommer vi att få se att Lenin mer än en gång protesterade mot att hans ursprungliga formuleringar i *VBG* snedvreds och misstolkades av motståndare, varefter han fortsatte förtydliga och ändra. Om vi vill förstå Lenins ”partiuppfattning” måste vi titta på de formuleringar som han kom fram till, efter att diskussionerna och angreppen hade ägt rum. Det finns inte en enda framstående leninolog som ens har nämnt detta material i sin utläggning av *VBG*:s arvsynd.

1. Socialistiskt medvetande och de intellektuella

Låt oss börja med myten som hävdar att, enligt Lenins uppfattningar 1902 och för evigt, så kan inte arbetarna nå fram till socialistiska idéer på egen hand, att endast borgerliga intellektuella kan vara bärare av socialistiska idéer.

Vi är angelägna om att se vad *VBG* faktiskt har sagt på denna punkt; men det finns en inledande punkt som bör slås fast först.

1. Det är ett märkligt faktum att ingen någonsin har upptäckt denna påstådda teori någon annanstans i Lenins omfattande skrifter, varken före eller efter *VBG*. Den förekom aldrig i Lenins skrifter igen. Ingen leninolog har någonsin citerat en sådan teori från något annat ställe i Lenins skrifter.

Detta borde åtminstone ge anledning till eftertanke. I vanlig forskning skulle en forskare tendera att dra slutsatsen att Lenin kanske höll fast vid denna teori 1902, men att han snart övergav den. Forskaren skulle åtminstone rapportera detta intressanta faktum, kanske till och med försöka förklara det. Leninologerna bär sig inte åt på detta sätt. Tvärtom upprepar de ändlöst att den praktiskt taget obefintliga teorin (obefintlig efter *VBG*) är leninismens eviga springande punkt – trots att de aldrig citerar någonting annat än *VBG*. (Förklaringen till det detta märkliga faktum kommer att framgå av de punkter som följer.)

2. Lade Lenin fram denna teori ens i *VBG*? Inte exakt.

Faktiskt hade Lenin precis läst denna teori i det mest prestigefyllda teoretiska marxistiska organet i hela den internationella socialistiska rörelsen, *Neue Zeit*. Den hade lagts fram i en viktig artikel av Internationalsens ledande marxistiska auktoritet, Karl Kautsky. Och det var därför den kom med i *VBG*. I *VBG* parafraiserade Lenin först Kautsky.² Sedan citerade han ett långt avsnitt från Kautskys artikel, nästan en sida långt. Här är Kautsky, som Lenin då såg upp till som den socialistiska teorins mästare (vissa sa ”påve”):

Som lära har socialismen givetvis sin rot i de nuvarande ekonomiska förhållandena ... Men socialismen och klasskampen uppstår sida vid sida, inte ur varandra, och under olika förutsättningar. Det moderna socialistiska medvetandet kan uppstå endast på grundvalen av djupgående vetenskaplig insikt. I verkligheten är den moderna ekonomiska vetenskapen lika mycket en förutsättning för den socialistiska produktionen som exempelvis den moderna tekniken, men proletariatet kan trots bästa vilja skapa varken det ena eller det andra; de uppstår båda ur den nutida samhällsliga processen. Men vetenskapens bärare är inte proletariatet utan *de borgerliga intellektuella* [kursiv av K K]: den moderna socialismen har ju också uppstått hos enskilda medlemmar av detta skikt, och genom dem överfördes den först till intellektuellt framträdande proletärer ... Det socialistiska medvetandet är således någonting som förts in i proletariatets klasskamp utifrån [von aussen Hineingetragen] och inte något som framgått spontant [urwüchsig] ur den.³

² Lenin, [Vad bör göras?](#), kap. II sektion B

³ Ibid.

Där har vi det – hela teorin framlagd, ”leninismens” djävulska springande punkt; och det visar sig vara en produkt av *Kautskys* penna! När Lenin parafraserade detta några sidor innan, började han, ”Vi sade att ...” – dvs., han band omedelbart ihop det som den vedertagna synen på rörelsen (eller så verkade han tro det). Hans sammanfattning var ingalunda lika förhastad som *Kautskys* formulering. Men vi ska återkomma till Lenins formulering.

Varför framhöll *Kautsky* denna syn på socialistisk historia vid denna tid? Anledningen är enkel: rörelsens nya reformistiska falang, de bernsteinianska revisionisterna, hävdade att allt som behövdes var arbetarnas fortgående rörelse, *inte teori*; att fackföreningsrörelsens och andra klassrörelser spontana klassaktivitet var tillräcklig. ”Rörelsen är allt, målet är intet” var Bernsteins maxim, och han försökte därigenom skrinlägga teoretiska överväganden till förmån för en kortsiktig inriktning på dagliga problem. Reformen var frågan för dagen (rörelsen); revolutionen hade att göra med morgondagen (teorin). *Kautskys* generalisering av den ”borgerliga intelligents” roll att föra in socialistiska idéer till den primitiva klassrörelsen var, i hans ögon, ett sätt att underminera den revisionistiska taktiken. Och naturligtvis tilltalade detta även andra motståndare till den nya högern, som Lenin.

Mitt ämne inbegriper inte en förklaring till varför *Kautsky* var ute på hal is i detta resonemang, och varför hans teori var baserad på en historisk halvanning. Men det är i varje fall märkligt att ingen har försökt bevisa att *Kautsky* lade grunden för totalitarismens demon genom att lansera denna teori (som han så vitt jag vet aldrig avfärdade).

3. Så visar det sig att den avgörande ”leninistiska” teorin faktiskt var *Kautskys*, vilket är nog så tydligt för den som verkligen läser *VBG* i stället för att enbart förlita sig på den leninologiska sammanfattningen. Antog Lenin *Kautskys* teori i *VBG*?

Än en gång, inte precis. Visst försökte han dra maximal nytta av den gentemot högern; det var anledningen till att han citerade den. Om den gjorde någonting för *Kautskys* polemik, tänkte han otvivelaktigt att den skulle göra något för hans polemik. Visst var den unge mannen Lenin (ännu) inte så fräck att han attackerade sin ”påve” eller korrigerade honom öppet. Men det fanns naturligtvis en obehagskänsla. Medan Lenin uppvisade en viss ödmjukhet och försökte undvika uppkomsten av en rättfram kritik, stack han faktiskt in två långa fotnoter som *avfärdade* (eller om man så vill, rättade till) just det som var sämst med *Kautsky* teori om proletariatets roll.

Den första fotnoten lades in direkt efter det ovan citerade *Kautsky*-avsnittet. Den var speciellt formulerad för att underminera och försvaga det teoretiska innehållet i *Kautskys* ståndpunkt. Den började: ”Detta betyder naturligtvis inte, att arbetarna inte deltar i detta utarbetande.” Men detta är precis vad *Kautsky* menade och sa. Under förevändningen att framföra en varning föreslog Lenin en ändrad uppfattning. ”Men de deltar inte som arbetare”, fortsatte Lenins fotnot, ”utan som socialistiska teoretiker, som Proudhon och Weitling; de deltar med andra ord endast då och i den mån som de mer eller mindre lyckas tillägna sig sitt århundrades vetande ...” Kort sagt påminde Lenin läsaren om att *Kautskys* svepande uttalanden inte ens var 100% sanna historiskt; han pekade på undantag. Men han gick vidare till en viktigare punkt: när man har gått vidare bortom det *ursprungliga* införandet av socialistiska idéer, vad är då de intellektuellas och arbetarnas roll? (Mer om detta i nästa punkt.)

Lenins andra fotnot var inte direkt knuten till *Kautskys* artikel, utan behandlade den socialistiska idéns ”spontanitet”. ”Ofta sägs det:” började Lenin, ”att arbetarklassen dras *spontant* till socialismen. Detta är alldeles riktigt i den meningen, att den socialistiska teorin djupare och sannare än alla andra teorier klarlägger orsakerna till arbetarklassens nöd, och därför tillägnar också arbetarna sig den så lätt”, men han påminde om att denna process i sig

inte underordnades den rena spontaniteten. ”Arbetarklassen dras spontant till socialismen, men den borgerliga ideologin ... är likväl den som spontant mest tränger sig på arbetaren.”⁴

Denna andra fotnot skrevs uppenbarligen för att ändra och omarbete Kautskys teori, utan att komma ut och säga att Mästaren hade fel. Det finns flera saker som händer ”spontant”, och det som kommer att segra avgörs inte enbart genom spontanitet! – så löd ändringen. Det kan inte nog understrykas att om man vill analysera Lenins utvecklande uppfattningar om ”spontanitet”, kan man inte hålla fast vid denna avstickare i *VBG*, utan man måste gå vidare med att undersöka exakt hur de utvecklande uppfattningarna skulle bli. Allt som stod klart vid denna tidpunkt var att Lenin rätteligen var *missnöjd* med Kautskys teori-formulering, hur bekvämt antibernsteiniansk den än må ha varit. Vi kommer att se mer av hans missnöje.

4. Inte heller Kautskys teori, som den citerades i *VBG*, var så krass som leninologerna framställde den (visserligen under det att de kallade den *Lenins* teori). Leninologerna blandade ihop två olika frågor: (a) Vilken var historiskt sett de intellektuellas betydelse i den socialistiska rörelsens barndom, och (b) vilken roll *har* de borgerliga intellektuella – och framför allt, vilken roll borde de ha – i ett arbetarparti idag.

Kautsky var inte så okunnig eller tjockskallig att han trodde (som så många leninologer tydligen gör) att *om* det kan visas att intellektuella historiskt sett har spelat en viss roll i början, så *måste* och *ska* de fortsätta att spela samma roll nu och för all framtid. Det medför inte att arbetarklassen, när den mognade, tenderade att kasta av sig ledbanden. Leninologerna argumenterar inte mot denna punkt, eftersom de inte har upptäckt den.

Faktum är att ingen i Internationalen år 1902 egentligen tvivlade på historiska fakta beträffande rörelsens början. Men vad följde av dessa fakta? Marx, för att ta en person (eller Marx och Engels för att ta två), drog utifrån samma fakta och efterföljande erfarenheter slutsatsen att rörelsen måste varnas skarpt för de borgerliga intellektuellas inflytande inom partiet.⁵ ”Just i Tyskland är dessa de allra farligaste personerna”, försäkrade de. Historiska fakta pekar på tillräckligt många anledningar att ta farorna på allvar, att *bekämpa* de intellektuellas övervikt som ett socialt skikt i rörelsen.

5. Ingen i den internationella rörelsen fördömde och bekämpade utbredningen av intellektuellas inflytande inom rörelsen mer kraftfullt eller frekvent än Lenin. Det är lätt att visa, men jag kommer inte uppta utrymme för att göra det här. Hursomhelst skulle inte ett par väl valda exempel vara tillräckligt. Bara ett urval av de mest märgfulla avsnitten skulle fylla en bok. Låt oss ställa en motfråga beträffande detta otvivelaktiga faktum: kan någon nämna ett enda avsnitt där Lenin någonsin förespråkade ett *ökat* inflytande, eller ett *dominerande* inflytande, för intellektuella i partiet?

I själva verket finns inget sådant avsnitt. Inget citeras av leninologer. Hela deras argument kring denna punkt hänger på en härledning (av dem själva) från en teori i *VBG*, som i huvudsak är Kautskys, visar det sig. Vi vet förvisso att det typiska socialdemokratiska reformistiska partiet i toppen domineras stort av intellektuella som härrör från bourgeoisien. Det tillhör inte vanligheten att ledarna i dessa partier fördömer detta sakernas tillstånd. Å andra sidan är Lenins samlade verk sprängfyllda med fördömanden av intellektuellas ökade inflytande. Självfallet löser inte detta frågan, men det är ännu mindre rimligt att på denna punkt basera nästan hela saken mot Lenin på vad som *inte* finns i Lenins bok från 1902.

I den ryska rörelsen började den marxistiska vänsterns fördömanden av intellektuella inom rörelsen vid själva grundningskongressen för Rysslands socialdemokratiska arbetarparti

⁴ Ibid.

⁵ Jag har till stor del behandlat detta ämne i *Karl Marx's Theory of Revolution* (New York: Monthly Rev. Press, 1978), vol. 2, kap. 17-18. Boken finns i svensk översättning: [Karl Marx' revolutionsteori Band II](#).

(kongressen till vilken VBG var riktad). Faktum är att den bolsjevik-mensjevikiska splittningen om den beryktade medlemskapsregeln (vem kunde vara partimedlem) hade ett direkt samband med mensjevikernas iver att underlätta för partilösa intellektuella att räknas som medlemmar, medan Lenin kämpade för att göra det svårare. (Det är knappast ifrågasatt.) Den leninologiska myten att organisationen, enligt Lenins ”partiuppfattning”, ska bestå endast eller huvudsakligen eller till stor del av borgerliga intellektuella – detta bestrids av fakta.

6. Slutligen, eftersom det är en fråga om en ”partiuppfattning” som påstås vara utmärkande för Lenin och leninismen, borde vi upptäcka att det *inte* stämmer för andra ryska socialistiska partier – mensjevikerna och socialistrevolutionärerna. Men precis motsatsen är sann. Saken är tydligast när det gäller socialistrevolutionärerna, för samtidigt som detta parti strävade efter att *representera* böndernas intressen och mentalitet, var det mycket långt från att vara ett bondeparti. Som alla vet var det ett parti som bestod övervägande av borgerliga intellektuella. (Man behöver bara läsa det viktigaste akademiska arbetet om socialistrevolutionärerna av O.H. Radkey.*) Andelen borgerliga intellektuella bland mensjevik-medlemmarna eller de som stödde mensjevikerna var *större* än i fallet med bolsjevikerna, inte mindre.

2. ”Yrkesrevolutionärer” och spontanitet

Låt oss ta det andra påståendet, att den leninistiska ”partiuppfattningen” krävde att partiet endast borde bestå av så kallade yrkesrevolutionärer. Detta synsätt ”härleddes” från VBG av motståndarna. Så snart härledningen och påståendet uppkom förnekade Lenin (flera gånger) att han ville ha ett parti som bara bestod av yrkesrevolutionärer. Leninologerna fortsätter att i all oändlighet upprepa ”härledningen”, och nämner inte att Lenin bestämt och konsekvent avfärdade den.

En av svårigheterna (inte Lenins) är att det under denna rubrik, som vanligt, finns flera frågor som rör till det. För det första, den viktigaste bakomliggande omständigheten var de illegala förhållanden som alla revolutionära partier i Ryssland hade att verka under. Det handlade inte om en allmängiltig eller överhistorisk ”partiuppfattning” som erbjöd en formel som gällde för alla länder vid varje tidpunkt. VBG ställde frågan om vad som borde göras under *den enväldiga tsarismen* år 1902. Oavsett vilka synsätt om denna fråga som kan urskiljas i VBG, är det felaktigt att se dem som ett allmänt organisationsprogram som gäller oavsett tid eller rum.

I VBG diskuterade Lenin behovet av en *kärna* av ”yrkesrevolutionärer” i partiet för att säkerställa en effektiv funktion – för att se till att partiets historia inte bara handlade om upprepade transporter av revolutionärer till Sibirien. En stor del av den leninologiska myten vilar på en förvirrad definition av ”yrkesrevolutionär”. Leninologerna tycks anta att en ”yrkesrevolutionär” för Lenin var en *heltidsverksam* partiarbetare eller partifunktionär, som ägnar all sin tid åt partiverksamhet. Detta är absurt ur Lenins synvinkel; det skulle faktiskt utesluta arbetare, vilket leninologerna håller med om.

Utifrån Lenins omfattande diskussioner om yrkesrevolutionären flera år efter VBG, är det lätt att visa att för Lenin betydde termen: *en partiaktivist som ägnar merparten (helst hela) sin fritid åt revolutionärt arbete*. Yrkesrevolutionären anser att den revolutionära verksamheten är central i hans liv (eller i hans livsstil, om man så vill). Han måste naturligtvis arbeta för att försörja sig, men det är inte det centrala i hans liv. Sådan är den yrkesrevolutionära typen.

* Syftar på den amerikanska historikern Oliver Henry Radkeys arbeten bl a *The Agrarian Foes of Bolshevism: Promise and Default of the Russian Socialist Revolutionaries, February to October 1917* (doktorsavhandling 1964) och *The Sickie Under the Hammer: The Russian Socialist Revolutionaries in the Early Months of Soviet Rule* (1964) – Red

Jag har börjat tro att en del av förvirringen härrör från den viktiga skillnaden i betydelsen av *professionell* mellan engelska (*professional*, ö.a.) och de flesta kontinentala språken. På franska (och jag tror att det tyska språkbruket, etc., direkt härstammar från franska) hänvisar ordet *professionnel* helt enkelt till arbetet. På engelska kan endast advokater, läkare och andra erkända ”professioner” sägas vara verksamma ”professionellt”, på franska kan detta sägas om vem som helst inom alla professioner; det hänvisar helt enkelt till yrkesverksamhet. Med stöd av det engelska språket, ska en ”professionell” revolutionär vara lika heltidsverksam som en läkare eller en advokat. (Detta gäller naturligtvis inte för icke-engelska leninologer, och är bara en faktor i förvirringen.)

Det framgår av Lenins uppfattning att inte ens ”kärnan” av yrkesrevolutionärer nödvändigtvis förväntades bli heltidsverksamma partiaktivister, vilket vanligtvis innebär funktionärer. (Antalet funktionärer i en revolutionär grupp är en fråga med en egen historia, men denna historia är för närvarande inte vår.) Poängen med att definiera en yrkesrevolutionär som en heltidsarbetare, en funktionär, är att förfalska slutsatsen, eller ”härledningen”: endast icke-arbetare kan utgöra partiets elit, därav endast intellektuella. Denna slutsats är leninologernas uppfinning, som inte baseras på någonting i Lenins skrifter.

Ur Lenins synpunkt var yrkesrevolutionära arbetare viktiga för rörelsen av två skäl. En är uppenbar: den större mängden tid och verksamhet som de kunde ägna åt arbetet inom rörelsen. En yrkesrevolutionär betraktade till och med de timmar han tillbringade på jobbet som möjligheter till socialistisk och facklig propaganda och organisation. Den andra aspekten av den yrkesrevolutionära typen, som betonades mycket av Lenin, var att en sådan arbetare skulle kunna *skolas* i revolutionärt arbete på ett mer meningsfullt sätt; dvs. förutsatt att han hade fått medveten utbildning och kurser i hur man utvecklar sig själv och ska fungera som revolutionär. Den yrkesrevolutionära arbetaren var, eller kunde bli, en *skolad* revolutionär arbetare.

Lenin hade inga problem med att förstå och erkänna att bara en ”kärna” av partiet skulle kunna bestå av sådana element. Allt han hävdade var att ju mer av den sorten som partiet hade, desto effektivare skulle dess arbete bli. Detta är långt ifrån den leninologiska myten.

Vad gäller myterna om den påstådda ”spontanitetsteorin” kontra ”medveten organisering”: mycket av detta är helt enkelt resultatet av att man inte förstått hur frågorna ställdes. Ingen inom rörelsen, definitivt inte Lenin, hade några tvivel om ”spontanitetens” viktiga och positiva roll – spontana revolter, kamper, etc. (I många fall, när vi säger att en viss revolt var ”spontan”, menar vi helt enkelt: *vi vet inte* hur den var organiserad eller av vem).

Vad Lenin argumenterade mot i VBG och på andra håll var *förhärligandet* av spontanitet för dess egen skull; för vad detta förhärligande innebar i verkligheten var att man fördömde medveten organisatorisk verksamhet eller partiarbete eller partiledning. Denna senare inställning lät bara vettig för anarkister, men det var också troligt att den antogs av extrema reformister som en täckmantel för att motsätta sig en oberoende arbetarklassorganisering. De ryska ”ekonomisterna” (som förespråkade endast ”ekonomiska” aktioner) ansåg att inget revolutionärt parti var nödvändigt och att det ryska partiet borde avvecklas; och i detta sammanhang var förhärligandet av ”spontanitet” helt enkelt ett sätt att ställa *någonting* mot arbetarklassens organiserade politiska kamp.

Påståendet att Lenin var *fientligt inställd* till ”spontan” kamp gränsar till nonsens. Närhelst en leninolog utger sig för att citera Lenin i denna fråga, citerar han egentligen Lenins argument mot att *enbart förlita sig på spontanitet* för att nå socialismen vid något tusenårigt framtida datum. Lenin förespråkade att folkets spontana handling måste förenas med ett politiskt ledarskap bestående av skolade socialistiska arbetare, och en del av en sådan skolning var just förmågan att dra nytta av spontana kamper när sådana dyker upp. Den överväldigande majori-

teten i Internationalen skulle innerligen hålla med. Det fanns inget speciellt ”leninistiskt” med detta, bortsett från Lenins vanliga klarhet på denna punkt, i jämförelse med reformisternas allmänt oklara tänkande.

3. Lenins partiuppfattning

Vi måste fortfarande ta upp Lenins senare kommentarer om VBG. Men någon sorts historisk introduktion är nödvändig här.

Den som läser Lenins VBG måste förstå att om den förkroppsligade en speciellt leninistisk ”partiuppfattning”, så var Lenin själv helt omedveten om det vid den tidpunkten. Han trodde att han presenterade en syn på partiet och rörelsen som var densamma som Internationalens bästa partier, framför allt det tyska partiet under ledning av August Bebel – och tog bara hänsyn till den stora skillnaden att den ryska rörelsen stod inför de särskilda problemen med illegaliteten under ett självhärskardöme.

Den naive leninologen verkar tro att när Lenin hänvisade till ”centralisering” eller ”centralism”, talade han nödvändigtvis om en *supercentraliserad* organisationsform. Men i själva verket menade de ryssar (och andra) som använde detta språk ofta samma sak som tyskarna en gång hade menat när ”Tyskland” var geografiskt uppdelat i ett trettiotal stater och småstater. Där det inte fanns något centrum alls, var efterfrågan på ”centralism” en uppmaning till att upprätta ett centrum. År 1902 existerade inget allryskt parti överhuvudtaget.

En första kongress hade ägt rum år 1898, men den hade inte lett till någonting. Den ryska rörelsen bestod av isolerade cirklar, avskilda regionala konglomerat, osammanhängande fabriksgrupper, etc. Det fanns inget centrum; i själva verket fanns det inget ”parti” utom som en framtida etikett. Andra kongressen som var planerad till 1903 skulle förhoppningsvis upprätta ett organiserat allryskt parti för första gången. *Detta var den omständighet mot vilken Lenin riktade sin lilla bok år 1902.*

Poängen med att hålla en kongress var att till slut upprätta ett *centrum*. Ingen ”central” organisation överhuvudtaget existerade ännu. Alla som såg fram emot kongressen var för att ”centralisera” det arbete som utfördes av de fortfarande decentraliserade cirklarna som var verksamma inom Ryssland. Detta är vad ”centralisering” innebar under omständigheterna. Men det var lika tvetydigt då som nu.

Det tyska partiet hade alltså gått igenom en period av illegalitet, från 1878 till 1890; och under denna period hade dess verksamhet inte alls varit idealisk ur demokratisk synvinkel. Ett av de viktigaste inslagen var att det praktiska partiarbetet i Tyskland, i den mån det var möjligt; inte dominerades av den valda nationella styrelsen i exil, utan av ledamöterna i riksdagsfraktionen, som förblev laglig. Men denna fraktion hade aldrig valts av partiet; de hade valts av lokala väljare. Marx och Engels såg misstänksamt på vad de ansåg vara riksdagsledamöternas ”diktatur” över partiet; men arrangemanget accepterades allmänt för dess praktiska användbarhet.

Allteftersom den ryska situationen utvecklades från 1902 till 1914, visade det sig – i efterhand – att det *fanns* något utmärkande med Lenins ”partiuppfattning”, även om han uttryckligen inte var medveten om det. Det finns två saker som bör klargöras under denna rubrik, den andra är viktigare.

(1) Sekt eller massparti

Genom den socialistiska rörelsens hela historia har det funnits en tendens att socialistiska strömningar som anser sig ha speciella idéer organiseras *som en sekt*. Alternativet är att verka som en strömning inom en *klassrörelse*.

Man måste dra en tydlig skiljelinje mellan dessa två organisationsformer. Klassrörelsen bygger på, och förenas av, sin roll i klasskampen; sekten bygger på, och förenas av, sina särskilda idéer eller program. Den socialistiska rörelsens historia började vanligtvis med sekter (och fortsatte traditionen hos religiösa rörelser). Det var först arbetarklassens fortsatta utveckling som gav upphov till masspartier, vilka försökte representera och avspegla hela klassen i rörelse.

Ett framträdande exempel på klassrörelse, i motsats till sekten, var Första Internationalen, som bröt ner sektlinjerna (den började inte ens med socialismen i sitt program). I den form som Marx fick till stånd, försökte den organisera hela arbetarrörelsen i alla dess former. Denna karaktär återupptogs av Andra Internationalen, bortsett från att fackföreningarna inte var anslutna. I Frankrike fortsatte uppsplittringen av den socialistiska rörelsen i sekter fram till 1905, då ett enat socialistiskt parti bildades. I Tyskland 1875 hade Lassalle-sekten införlivats ganska snabbt. Sekter fortsatte att verka i många länder, såsom Socialdemokratiska förbundet i Storbritannien, vilket påstod sig representera en "revolutionär" socialism.

När Lenin skrev *VBG* år 1902 fanns det en stor skillnad mellan Tyskland och Ryssland (vilket faktiskt *VBG* behandlar): i Tyskland hade den revolutionära flygeln (vilket Lenin och andra betraktade den som) kontroll över partiet, medan högern hade det dominerande inflytandet i Ryssland. Lenins svar på denna omständighet var *inte* att organisera den revolutionära flygeln som en vänsteristisk sekt utanför den allmänna rörelsen. *Om vi beaktar hela perioden före 1914, organiserade Lenin i själva verket aldrig, eller försökte organisera, en "leninistisk" sekt.* (Teorin om "revolutionär" sektifiering uppstod ur Kominterns degenerering och blev till en "leninistisk princip"; före 1917 hade den hållits vid liv i utkanten av Andra Internationalen och inom den anarkistiska rörelsen).

Den inriktning som den unge Lenin antog var då den normala inom Internationalen: han försökte organisera den revolutionära strömningen som ett slags politiskt centrum inuti masspartiet (eller det som skulle komma att bli masspartiet om andra kongressen blev lyckad). De flesta politiska centra inom den socialistiska rörelsen, om man bortser från sekterna, var strömningar som var förankrade kring tidskrifter; detta var t ex fallet med det tyska partiet. När Lenin gick i exil från Ryssland, upprättade han *inte* en "leninistisk" sekt; han anslöt sig till *Iskras* redaktion, som inte var någon medlemsgrupp. Även efter brytningen mellan bolsjeviker och mensjeviker, och under de kommande åren (åtminstone till strax före första världskriget), innebar termen "bolsjeviker" och "mensjeviker" ett politiskt centrum *inom* masspartiet, Rysslands socialdemokratiska arbetareparti, inte en medlemskapssekt.

(2) Brytning och enhet

Detta gällde det andra distinkta inslaget i Lenins partiuppfattning. Man kan urskilja tre synsätt på denna fråga, som följer.

- a) Det fanns de som trodde på *brytning till varje pris*, dvs., att den revolutionära flygeln i ett reformistiskt parti måste brytas bort vid den lämpligaste tidpunkten, och organisera sin egen sekt. Detta är den typiska sektteorin.
- b) De fanns de, och dessa var förhärskande, som trodde på *enhet till varje pris*. Det socialdemokratiska masspartiets enhet får aldrig brytas; en brytning skulle innebära total katastrof. Detta var spegelbilden till det första synsättet: enhetsfetischismen.

Detta synsätt dominerade i Internationalen, inklusive det tyska partiet. I praktiken innebar det: anpassning till högern, till och med för en vänsterfalang som utgjorde *majoritet*. Om högern måste övertygas om att inte bryta till varje pris, då måste vänstermajoriteten göra eftergifter till den, tillräckliga för att hålla den kvar i partiet.

Ett av de mest belysande exemplen på detta mönster ägde rum inom det ryska partiet

strax efter 1903 års kongress, där Lenins falang vann majoritetskontroll med stöd från Plechanov. Då bröt sig den mensjevnikiska minoriteten ur. Därefter böjde sig Plechanov under trycket, och krävde att majoriteten i Iskras redaktion skulle lämnas tillbaka till mensjevnikerna, för "enhetens" skull. Kort sagt: om mensjevnikerna hade vunnit majoriteten, då råder det ingen tvekan om att Lenin skulle blivit kvar som en minoritet; men om vänstern vinner, plockar högern upp sina pinaler och lämnar; sedan måste vänstern återlämna kontrollen till högern för "enhetens" skull...

- c) Lenins distinkta synsätt var följande: han insisterade helt enkelt på att vänstern, där den vann majoriteten i ett parti, hade rätt och skyldighet att driva sin egen politik, precis som högern gjorde överallt. De bolsjevik-mensjevnikiska fiendligheterna hårdnade när Lenin förkastade Plechanovs krav att kongressens resultat skulle upphävas. Detta speciella synsätt var: enhet, ja, men inte på bekostnad av ge upp majoritetens seger. Enhet, ja, men på samma demokratiska grund som alltid: högern kunde verka för att vinna vid nästa kongress, men det dög inte att kräva politiska eftergifter som en belöning för att inte bryta.

Ett av de kapitler i Lenins liv som slätas över allra flitigast av leninologerna är den period som följde efter andra kongressen och Plechanovs helomvändning. Man måste läsa volymerna 6 och 7 i Lenins samlade skrifter för att inse hur nedstämd han var när han stod inför brytningen, och vilka ansträngningar han gjorde för att avhjälpa splittringen med mensjevnikerna på grundval av fullständiga demokratiska rättigheter för alla. Gång på gång var det mensjevnikerna som förkastade enheten på denna grundval, eller på varje grundval som inte gav dem kontrollen över partiet i strid med andra kongressens utfall. I själva verket kom det första försöket naturligtvis på själva kongressen, eftersom det var *mensjevnikerna* som bröt därför att Lenin hade vunnit majoritet i omröstningen (efter att extrema högerelement hade lämnat på grundval av sina egna politiska högerskäl). Det vanligt förekommande påståendet att det var bolsjevikerna som bröt är en av leninologins myter.

Allt detta försöktes på nytt under perioden efter resningen under 1905 års revolution, som öppnade upp det ryska politiska livet för en stund. Laglig organisering blev möjlig tillfälligt, öppna val, etc. Under dessa förhållanden tog man åter upp frågan om bolsjevikernas och mensjevnikernas enhet. Men vi återkommer till detta i avsnitt 5.

4. Lenin efter VBG

I de två första avsnitten diskuterade vi vad som finns i *VBG* och vad som inte finns; men som sagt, vi har långt ifrån fullständigt behandlat frågan om Lenins inställning till *VBG*. En del av den leninologiska myten är påståendet att den "partiuppfattning" som återfinns i *VBG* (vad den nu är) är Lenins permanenta och bestående uppfattning, som han "tillämpade konsekvent" från och med då. Därför måste vi övergå till att ta reda på vad Lenin tyckte om *VBG* under de följande åren.

För det första kommer vi att upptäcka detta: från den tidpunkt då *VBG* publicerades till åtminstone ryska revolutionen 1917, insisterade Lenin att denna hans skrift från 1902 *inte* var en vedertagen framställning av någon idealisk form för partiorganisationen, utan en rent organisatorisk plan vid en bestämd tidpunkt och plats. Den var utformad för (a) en underjordisk rörelse som verkar i hemlighet under det tsaristiska enväldets förhållanden, och (b) en rörelse som ännu inte hade lyckats bilda ett nationellt organisationscentrum i det egna landet, vilket de flesta socialdemokratiska partierna i Europa hade gjort. Denna plan från 1902 var därför inte automatiskt tillämpningsbar under andra omständigheter – på andra platser i Europa, eller under andra perioder i Ryssland, där det fanns större utrymme för politisk frihet. Denna plan var tidsbunden och platsspecifik.

I sitt *Brev till en kamrat om våra organisationsuppgifter*, från september 1902, dvs. några månader efter publiceringen av *VBG*, förklarade Lenin mer än en gång att de organisations-

former som behövdes var betingade av behovet av sekretess och begränsade av det befintliga självhärskardömet.⁶ Men vid denna tid var hans senare motståndare, som Martov och Plechanov, ju överens med honom om att betrakta VBG:s idéer som obestridliga slutsatser av den kamp som fördes av en seriös revolutionär underjordisk rörelse. Det var först efter tvister som rörde andra frågor som dessa motståndare, och deras efterföljare, började läsa in i VBG allt de tyckte var elakartat i Lenins inriktning, däribland hans oförklarliga vägran att ge upp kongressens majoritetsmakt till personerna som hade utgjort kongressens minoritet.

Redan vid den andra kongressen, före den slutgiltiga brytningen, vädjade Lenin till kritikerna att inte låta avsnitt från VBG ”ryckas ur sitt sammanhang.” Därmed blev hans första poäng densamma som nämndes ovan, dvs. att VBG inte var avsedd att lägga fast ”principer” kring partiorganisationen. Han sa optimistiskt att diskussionen kring VBG hade förtydligat alla frågor: ”Det är uppenbart att en episod i kampen mot ’ekonomismen’ har förväxlat med en principdiskussion om en viktig teoretisk fråga (hur ideologin formas). Dessutom har denna episod lagts fram i ett klart falskt ljus.”⁷

Han konfronterade direkt påståendet om att underordna arbetarrörelsen borgerliga intellektuella:

Det påstås att Lenin inte säger någonting om motstridiga tendenser, utan kategoriskt bekräftar att arbetarrörelsen ständigt ”*tenderar*” att ge efter för den borgerliga ideologin. Är det så? Har jag inte sagt att arbetarrörelsen dras mot borgerliga värderingar *med den välvilliga hjälpen* från Schulze-Delitzsches *och andra som dem*? Och vilka åsyftas här med ”andra som dem”? Inga andra än ”ekonomisterna” ...

Detta var ytterligare ett led i att bättra på Kautskys nakna teori, utan att bryta med Kautsky. Han lade till ett ännu viktigare förbehåll:

Lenin [påstås det, säger Lenin] tar ingen hänsyn alls till det faktum att arbetarna också har en del i ideologins utformning. Är det så? Har jag inte sagt gång på gång att bristen på fullt klassmedvetna arbetare, arbetarledare och arbetarrevolutionärer i själva verket är vår rörelses största brist? Har jag inte sagt att träningen för sådana arbetarrevolutionärer måste vara vår omedelbara uppgift? Talas det inte där om vikten av att utveckla en facklig rörelse och skapa en speciell facklig litteratur? ...⁸

Och i slutet av samma tal framhöll Lenin det som är bland det viktigaste att tänka på gällande VBG:

För att sammanfatta. Vi vet alla att ”ekonomisterna” har gått till överdrift. För att räta ut frågor var någon tvungen att dra åt den andra hållet, och det är vad jag har gjort.⁹

Detta är huvudförklaringen till vad Lenin gjorde i VBG. Under hela sitt liv använde han metoden att ”böja käppen” åt motsatt håll för att motverka ett överhängande farligt tryck. Hans metafor vid dessa tillfällen var ofta att ”vrida rodret åt andra hållet” för att kompensera det farliga trycket. Nu råkar det vara så att jag personligen inte gillar denna benägenhet, även om jag medger att den är nog så naturlig. Jag tror att en käpp som böjs i olika riktningar tenderar att förlora sin form. Men det är en utväg som är nog så vanlig bland människor av alla politiska kulörer, och kräver bara förståelse. I Lenins fall är det ett faktum som kräver förståelse, särskilt när han uttryckligen förklarade mönstret klart och tydligt, vilket han ofta gjorde. Och varje leninolog som vägrar att förstå detta är dömd att skriva en hel del nonsens.

Vi är fortfarande kvar vid andra kongressen. Lenins första tal under stadgediskussionen den 15 augusti sammanfattade protokollet med nio rader. Det mesta ägnades åt att säga detta:

⁶ [Brev till en kamrat om våra organisationsuppgifter](#)

⁷ CW 6:490.

⁸ CW 6:490f.

⁹ CW 6:491.

Man ska inte inbilla sig att partiorganisationer enbart måste bestå av yrkesrevolutionärer. Vi behöver de mest olikartade organisationer av alla typer, ranger och nyanser, och börjar med extremt begränsade och hemliga [sådana] och slutar med mycket breda, fria, *lose Organisationer* [lösa organisationer].¹⁰

Han kunde inte ha varit tydligare i att korrigera eventuella felaktiga intryck som kunde ha förmedlats av hans ”käppböjande” i *VBG*.

Lenin upprepade detta förtydligande i sitt andra tal den dagen:

Kamrat Trotskij har fullständigt missförstått grundtanken i min bok *Vad bör göras?*, då han sade att partiet inte är en illegal organisation (denna invändning har också många andra riktat mot mig). Han glömde att jag i min bok föreslår en hel rad olika organisationstyper, från de mest konspirativa och mest snäva till relativt breda och ”fria” (lose).¹¹

Om det hävdas att detta *inte* var tydligt i *VBG*, nåväl – det är diskussionens uppgift: att klargöra och ändra. Lenin klargjorde och ändrade, inte bara efteråt utan också mitt under kongressdiskussionen.

Man kan säga att om *VBG* missförstods av så många, måste det ha funnits en anledning. Detta är helt sant. Det fanns fler än en anledning, och den första har nämnts: Lenins käppböjande. Dessutom fanns en vilja att ”missförstå”, vilket det fortfarande gör idag. En objektiv forskare som skriver idag har fördelen av ett längre perspektiv och större dokumentation och bör därmed kunna förväntas att börja uppmärksamma Lenins upprepade försök att klargöra och ändra (kvalificera och omarbete) sina uppfattningar. Typiskt för samtida leninologi är att den ignorerar Lenins klargöranden till förmån för en rent demonologisk tolkning.

Som vi sa tänkte Lenin inte i termer av en allmän ”uppfattning om partiorganisationen”. När Rosa Luxemburg i en artikel i *Neue Zeit* från 1904 attackerade hans idéer, som framlades i hans pamflett *Ett steg framåt, två steg tillbaka* och som behandlade andra kongressen, skrev Lenin ett svar som protesterade ganska milt – vad? Inte för att hävda att han hade rätt, utan för att visa han inte hade de åsikter som Luxemburg tillskrev honom.* Detta är vad Lenin skrev:

Kamrat Luxemburg säger till exempel att min bok är ett klart och detaljerat uttryck för ståndpunkten av ”skoningslös centralism”. Kamrat Luxemburg antar sålunda att jag försvarar ett organisationssystem gentemot ett annat. Men det stämmer faktiskt inte. Från första till sista sidan i min bok försvarar jag de elementära principerna hos vilket upptänkligt partisystem som helst.¹²

Dvs. Lenin trodde att han bara utarbetade formerna för varje parti som kunde tänkas *existera* under de givna förhållandena i Ryssland.

Rosa Luxemburg säger vidare att ”Lenins tes är att partiets centralkommitté måste få privilegiet att utnämna alla lokala partikommittéer”. Så är det faktiskt inte ... Kamrat Luxemburg säger att min ståndpunkt är att ”centralkommittén är den enda aktiva kärnan i partiet” Detta är inte heller fallet. Jag har aldrig förespråkat en sådan uppfattning ... Kamrat Rosa Luxemburg säger ... att hela kontroversen gäller graden av centralisering. Det stämmer faktiskt inte ... våra kontroverser har huvudsakligen gällt huruvida centralkommittén och de centrala organen borde representera majoritetsuppfattningen på partikongressen eller inte. Om denna ”ultracentralistiska” och ”helt och hållet blanquistiska” begäran säger vår ärade kamrat inte ett ord, utan föredrar att predika mot mekanisk underordning av delen under helheten, mot slavmässig underkastelse, blind lydnad, och

¹⁰ CW 6:500.

¹¹ [Tal vid RSDAP:s andra kongress](#)

* Luxemburgs artikel återutges vanligen under den falska titeln *Marxism kontra leninism* – en titel som inte bara är en leninologisk uppfinning, utan snedvrider också Luxemburgs uppfattning. De som är känsliga för frågor om inre partidemokrati, populär bland leninologer, bör notera att även om Luxemburgs artikel var ett häftigt angrepp mot Lenin, vägrade *Neue Zeits* demokratiska redaktörer att trycka Lenins milda svar.

¹² Lenin, [Svar av N. Lenin till Rosa Luxemburg: Ett steg framåt, två steg tillbaka](#)

liknande. ... Kamrat Luxemburg tillskriver mig uppfattningen att alla förutsättningar för att bilda ett stort och extremt centraliserat arbetarparti redan existerar i Ryssland. Ännu ett faktafel ...¹³

Och så vidare. Förresten, den som tror att Rosa Luxemburg var en helig ängel under interna partibråk är naiv. I det här fallet spred hon antingen elakt förtal, av det slag som hon var nog så bekant med från den polska rörelsen, eller så borde någon visa att Lenin *faktiskt* förspråkade de uppfattningar som hon tillskrev honom. Det senare har inte gjorts.

5. För partiets demokratisering

Låt oss lägga demonologin åt sidan. Det bör noteras att under den period som började med omvälvningen 1905, och allteftersom situationen i Ryssland förändrades och självhärskardömet tryck lättade, förändrades Lenins ”partiuppfattning” drastiskt, i enlighet med de nya förhållandena – *precis som vi kunde vänta oss om hans protester togs på allvar*.

Redan i februari 1905, i ett resolutionsutkast inför tredje partikongressen, skrev Lenin: ”Under förhållanden av politisk frihet kan och ska vårt parti helt byggas på valprincipen. Under självhärskardömet är detta inte ändamålsenligt för det kollektiva tusentalet som utgör partiet.”¹⁴ I september 1905 skrev han en hyllning till det tyska partiet som ”först i fråga om organisation, enhet och sammanhållning” och framhöll dess organisatoriska beslut som ”mycket lärorika för oss ryssar.”

För inte så länge sedan upptog organisatoriska frågor en oproportionerlig plats bland partilivets rådande problem, och i viss mån gäller detta även nu. Sedan tredje kongressen har två organisatoriska tendenser inom partiet blivit definierade helt och hållet. En är mot konsekvent centralism och konsekvent utbyggnad av den demokratiska principen inom partiorganisationerna, inte för demagogins skull eller för att det låter bra, utan för att få detta till stånd allteftersom socialdemokratins fria verksamhetsområde sträcker ut sig i Ryssland. Den andra tendensen är mot organisationens utbredning, ”organisationens vaghet” ...¹⁵

I november 1905 framhöll han i en artikel att den socialistiska arbetaren ”vet att det inte finns någon annan väg till socialismen än genom demokrati, genom politisk frihet. Därför eftersträvar han en fullständigt och konsekvent förverkligad demokrati för att uppnå slutmålet, socialismen.”¹⁶ Samma månad publicerade han en viktig artikel, med rubriken *Om partiets reorganisering*. I den krävde han en ny partikongress för att ställa hela organisationen ”på en ny grundval”.

Denna artikel gick rakt på sak: ”Betingelserna för vårt partis verksamhet undergår en grundlig förändring. Vi har erövrat församlings-, förenings- och tryckfrihet.”¹⁷ Vad följde? Lenin svarade: ”organisera sig på ett nytt sätt” ... ”de nya metoderna” ... ”nya kursen.”

Vi, representanterna för den revolutionära socialdemokratin, ”majoritetens” anhängare, har upprepade gånger uttalat, att partiets fullständiga demokratisering är omöjlig under det illegala arbetets förhållanden och att ”valprincipen” under sådana förutsättningar är en fras. Och erfarenheten har bekräftat våra ord ... Men nödvändigheten att övergå till valprincipen under de nya förhållandena, vid övergången till politisk frihet, är något som vi bolsjeviker alltid erkänt.¹⁸

Man måste ha i åtanke att omöjligheten att genomföra öppna val av lokala ledande kommittéer under konspiratoriska förhållanden inte var något som bara gällde bolsjevikerna; den hemliga polisen hade gjort det lika svårt för mensjeviker och socialistrevolutionärerna.

¹³ Ibid.

¹⁴ CW 8:196.

¹⁵ CW 9:291.

¹⁶ Lenin, [Småborgerlig och proletär socialism](#)

¹⁷ Lenin, [Om partiets reorganisering](#).

¹⁸ Ibid.

Vårt parti har stagnerat i illegaliteten ... Illegaliteten håller på att ta slut. Framåt... utvidga edra stödjepunkter, kalla till edra led alla socialdemokratiska arbetare, tag in dem i hundra- och tusental i partiorganisationerna.¹⁹

Det var naturligtvis ”nya metoder” enbart i Ryssland; detta var vad borgerligt demokratiska regimer redan hade gjort möjligt i Västeuropa. Lenin hade alltid betraktat den tyska socialdemokratin som en organisationsmodell; nu kunde de ryska socialdemokraterna efterlikna den.

Vårt partis CK:s beslut ... är ett avgörande steg i riktning mot den demokratiska principens fullständiga förverkligande i partiorganisationen.²⁰

Alla kamrater, föreskrev han, måste få till stånd ett ”utarbetande av nya organisationsformer” för att ta emot en tillströmning av arbetare, nya former som skulle ”vara bredare” än de gamla, ”en ’friare’, en ’lösare’ organisation.” ”Om det existerade full föreningsfrihet och om befolkningens medborgerliga rättigheter vore fullt garanterade, då skulle vi naturligtvis överallt bilda socialdemokratiska föreningar ...”²¹ ”Varje förening, organisation eller grupp väljer sig genast en byrå, en ledning eller verkställande utskott ...”²² Dessutom, rekommenderade han, var det nu möjligt att åstadkomma partienhet, bolsjeviker med mensjeviker, på grundval av en bred demokratisk omröstning bland gräsrotterna, eftersom en sådan var möjligt att organisera under de nya förhållandena.²³

Den här förvandlingen måste förklaras för ryska arbetare som aldrig tidigare ställts inför sådana förutsättningar. Vi får inte hysa oro för, hävdade Lenin, ”att massor av icke-socialdemokrater på en gång inträder i partiet.”²⁴

Notera denna kommentar som görs nästan i förbigående: ”Arbetarklassen är instinktivt och spontant socialdemokratiskt sinnad, och socialdemokratin mer än tio åriga arbete har redan i hög grad bidragit till att förvandla denna spontanitet till medvetenhet.”²⁵ *Det verkar som om Lenin hade glömt att Kautskys teori, som han hade kopierat och citerat år 1902, ens existerade!*

Nu kommer arbetarnas eget initiativ att bryta fram i en omfattning, som vi, konspiratörerna och ”cirkelmännen” av i går, inte ens vågat drömma om.²⁶

Han grep tag i de nya förutsättningarna, framförallt för att förorda massrekryteringen av arbetare (möjligt för första gången) skulle reducera de intellektuellas inflytande i partiarbetet:

Jag uttalade på tredje partikongressen den önskan, att det i partikommittéerna borde finnas ungefär åtta arbetare på två intellektuella. Hur föråldrad denna önskan är!²⁷

Artikeln avslutades på detta sätt, med en typisk reaktion från Lenin:

”Vi har så länge ’teoretiserat’ (ibland – det måste erkännas – till ingen nytta) i emigrantlivets atmosfär, att det sannerligen inte alls skulle skada, om vi nu i någon mån, en aning, en liten smula skulle ’slå över åt andra hållet’, och ställa praktiken lite mera i förgrunden.”²⁸

Så nu böjde sig käppen åt andra hållet – ”en aning.”

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

²¹ Lenin, [Om partiets reorganisering](#).

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

Situationen borde nu vara otvetydig, även om Lenin aldrig nämnde *VBG* igen. Men faktum är att vi nu kan övergå till kommentarer från Lenin där han omprövade *VBG* specifikt, mot bakgrund av de nya förhållandena och av denna nya syn på partiorganisationen (ny för Ryssland).

I november 1907 publicerade Lenin en samling gamla artiklar, med namnet *Tolv år*. Dess syfte var att se tillbaka på rörelsens tänkande och agerande under denna tid, ett historiskt syfte. Hans förord riktade sig tydligt till den nya publik som vuxit fram ur det sedan 1905 pågående revolutionära uppsvinget, en publik för vilken de gamla tvisterna nu var historia. Här förklarade han varför *VBG* hade tagits med i samlingen. Lägg märke till att det för det första krävde en förklaring.

VBG hade tagits med (förklarar Lenin) eftersom den ”nämns ofta av bolsjevikernas nuvarande motståndare” och av borgerligt-liberala författare; därför ville han ”rikta den moderne läsarens uppmärksamhet på” det ”väsentliga innehållet.” Hans förklaring började med ett uttalande som lika gärna kunde ha riktats till samtida leninologer:

Grundfelet hos de som nu kritiserar *VBG* är att de behandlar pamfletten skild från dess samband med den konkreta historiska situationen, i en definitiv och nu för länge sedan svunnen period i partiets utveckling.

Detta gällde, sa han, för de, ”som många år efter att pamfletten kommit ut, skrev om dess felaktiga och överdrivna idéer angående en organisation av yrkesrevolutionärer.” Sådan kritik gjorde fel i att ”avfärda vinster som man på sin tid var tvungna att strida för, men som för längesedan har konsoliderats och fyllt sin funktion.”²⁹

Det är uppenbart att hänvisningen till ”överdrivna idéer” är ett erkännande av en viss oriktighet, även om erkännandet samtidigt hävdar att oriktigheten var ursäktlig. Men det var också meningen i anmärkningarna om att ”böja käppen”; det var egentligen inte ens nytt.

VBG hade fyllt sitt syfte åt 1902, och bör inte längre betraktas som om det vore ett aktuellt förslag; det hade blivit passerat. Lenin bad inte om ursäkt för det eller förkastade det; det var något annat. Han klassificerade det som enbart historiskt intressant. Socialister skulle inte förkasta Första Internationalen heller, men ingen skulle drömma om att återuppliva den.

Det var långt ifrån en permanent ”partiuppfattning”.

6. Några avslutande ord om *VBG*

Vanligtvis hävdade Lenin att ”överdrifterna” i *VBG* hade varit nödvändiga på sin tid för att göra framsteg i den önskade *riktningen*, även om själva överdrifterna inte var försvarbara.

Att idag vidhålla att *Iskra* (1901 och 1902!) överdrev idén om en organisation av yrkesrevolutionärer, är som att förebrå japanerna *efter* det rysk-japanska kriget, för att ha överdrivit styrkan av Rysslands väpnade trupper och för att innan kriget ha överdrivit nödvändigheten av att förbereda sig för att strida mot dessa trupper.* För att segra tvingades japanerna att ställa upp hela sin styrka mot ett sannolikt maximum av ryska trupper ... *Idag* har idén om en organisation av yrkesrevolutionärer redan vunnit en fullständig seger. Denna seger skulle varit omöjlig om inte denna idé då hade skjutits *förgrunden* och om vi inte hade ”överdrivit” för att inpränta den hos folk som försökte hindra den från att förverkligas.³⁰

²⁹ [Förord till samlingsverket ”Tolv år”](#).

* Man bör komma ihåg att Lenin (tillsammans med nästan hela Internationalen) föredrog en japansk seger i rysk-japanska kriget.

³⁰ Ibid.

Det påstående som görs här, att den yrkesrevolutionära idén ”redan [hade] vunnit en fullständig seger” visade än en gång hur lite den vanliga leninologiska versionen av denna idé stämmer överens med Lenins. Denna ”seger” inbegriper att öppna partiet för en tillströmning av ”primitiva” arbetare som förhoppningsvis skulle ställa, inte bara de partiintellektuella i skuggan, utan även den gamla erfarna kadern av tränade aktivister (yrkesrevolutionärer). Idén som hade visat sin kraft (”vunnit en fullständig seger”) var att det behövdes en *kärna* av tränade aktivister i organisationen. Det hade ingenting att göra med fantasifostret med ett parti bestående av enbart eller huvudsakligen heltidsverksamma funktionärer. Detta fantasifoster var särskilt groteskt i ljuset av Lenins uppmaning till massrekrytering.

VBG, fortsatte Lenin, var bara ett sammandrag av *Iskra*-gruppens organisatoriska politik under 1901-1902, ”varken mer eller mindre.”³¹ Dvs. det var den gemensamma politiken för de (*Iskra*-gruppen) som senare delade upp sig i mensjeviker och bolsjeviker på *andra* grunder. Med andra ord hävdade Lenin åter, på ännu sätt, att han vid den tidpunkten inte betraktade VBG:s idéer som unika för honom själv eller hans tendens.*

Nu, under de nya lagliga förutsättningarna, skröt Lenin på följande vis:

Trots splittringen var det socialdemokratiska partiet tidigare än något annat parti i stånd att utnyttja den tillfälliga frihetsperioden för att bygga en legal organisation med en idealisk demokratisk struktur, ett valsysteem och representation vid kongressen i förhållande till antalet organiserade medlemmar. Ni finner inte detta ens idag, varken i det socialistrevolutionära partiet eller i Kadetpartiet ...³²

Här talade han om partiet (RSDAP) som helhet, inte bara den bolsjevikiska flygeln; en enhetskongress hade ägt rum i maj. Vem byggde upp partiet till dess nuvarande genomslagskraft som demokratisk struktur? ”Det utfördes av organisationen av yrkesrevolutionärer ... kasta en blick på listan av delegater i vilken som helst av grupperna, vid t.ex. Londonkongressen, för att bli övertygad om detta ...”³³ Lägga märke till att han hänvisade till ”listan av delegater” eller, som han uttryckte det i samma mening, ”den centrala kärnan, som hade arbetat hårdast av alla för att bygga upp partiet och göra det till vad det är.” Det är knappast meningsfullt att tro att partimedlemmarna (mycket bredare än en ”lista av delegater” eller kärnan) enligt Lenins uppfattning skulle bestå av enbart yrkesrevolutionärer – även om vi håller oss till Lenins rimliga definition.

Kautskys teori från 1902 hade vid denna tid sedan länge försvunnit från Lenins synfält, det fanns inga tecken på att han ens kom ihåg dess existens. Vid denna tidpunkt var han upptagen med att stolt framhäva: partiets organisatoriska framgångar berodde på arbetarklassens inneboende organisatoriska förmåga.

³¹ Ibid.

* Några tidigare uttalanden bör också nämnas. I augusti 1903 hade Lenin skrivit några rader för sig själv, som anteckningar om *Martovs motsättningar och sicksackande*. Den andra av fyra punkter var att ”Han [Martov] har alltid försvarat *Iskras* organisationsidéer (*Vad bör göras?*), men säkrade införlivandet av en jaurésistisk [reformistisk] första regelklausul.”[CW 6:522] I januari 1904 gav Lenin ut ett förord till en pamflett där han utmanade mensjevikerna att redovisa sin nya organisationsuppfattning: de har framfört ”avvikande uppfattningar i de organisatoriska frågorna. Redaktionen har tyvärr inte brått med att bestämt ange vari dessa avvikande uppfattningar består utan inskränker sig till största delen till anspelningar på vad ingen känner till.” [[Brev till en kamrat om våra organisationsuppgifter](#)] Mannen som skrev dessa ord var uppenbarligen under intrycket att mensjevikerna inte hade någon bestämd linje när det gällde ”organisationsfrågan” fram till denna tidpunkt. I mars 1905, i ett svar till Plechanov, insisterade Lenin på att ”Plechanovs påstående att våra förbindelser svalnade på grund av VBG absolut inte är sant.”[CW 8:245] Dessa är bara några av de många indikationer på detta faktum: åtminstone när han publicerade VBG, och tills en kontrovers utvecklades efterhand, trodde Lenin att bokens uppfattningar var *Iskra*-gruppens gemensamma egendom.

³² Ibid.

³³ Ibid.

Utan detta förhållande skulle en organisation av yrkesrevolutionärer inte vara någonting annat än en leksak, ett äventyr, blott och bart en skylt. *Vad bör göras?* betonar detta upprepade gånger och påpekar att den organisation den förordar är meningslös skiljd från dess förbindelse med den "genuina revolutionära klass som spontant reser sig till kamp"... Yrkesrevolutionären har spelat sin roll i den ryska proletära socialismens historia. Ingen makt på jorden kan nu göra detta arbete gjort som har växt ur 1902-05 års "cirklars" trånga ram.³⁴

Oftare än vi rimligen kan citera, upprepade Lenin på dessa sidor det tema som tidigare var VBG:s uppgift. "Under de historiska villkor som rådde i Ryssland 1900-05 kunde ingen annan organisation än *Iskra* ha skapat det Socialdemokratiska arbetarpartiet som vi nu har." Detta föregick uttalandet att "Yrkesrevolutionären har spelat sin roll..." De bittra tvisterna inom emigrantcirklarna kännetecknade "en ung och omogen arbetarrörelse"; "endast ett breddande av partiet genom värvning av *proletära* element kan, i anslutning till öppen massverksamhet utplåna hela återstoden av cirkelandan, som har ärvts från det förgångna och som är olämplig för våra nuvarande uppgifter. Och övergången till ett demokratiskt organiserat arbetarparti, som bolsjevikerna förkunnade ... i november 1905, d. v. s. så snart förutsättningarna för legal verksamhet framträdde – denna övergång var praktiskt taget en oåterkallelig brytning med de gamla cirkelmetoderna, som hade överlevt sin tid."³⁵

"Ja, 'som hade överlevt sin tid'", upprepade Lenin, "för det räcker inte att fördöma den gamla cirkelandan, dess betydelse under de speciella förhållandena under den gångna perioden måste förstås..." – och så vidare, "meningsskiljaktigheterna mellan cirklarna [gällde] vilken *riktning* arbetet skulle ta ... Cirklarna spelade sin roll och är nu naturligtvis föråldrade."³⁶

Därefter kommenterade Lenin uttalandet från Plechanov att "han i princip inte delade min mening i frågan om spontanitet och politisk medvetenhet".³⁷ Återigen insisterade Lenin på att någon verklig meningsskiljaktighet inte var inblandad vid den tidpunkten. "Plechanovs kritik", sade han, var "grundad på fraser ryckta ur sitt sammanhang", och tillade han, "på enskilda uttryck, som jag inte hade formulerat tillräckligt skickligt eller precist". Den särskilda Plechanov-kritiken som Lenin här hänvisade till var mot pamfletten *Ett steg framåt, två steg tillbaka*, men mot den hänvisade Lenin till "det allmänna innehållet och hela andan i min pamflett *Vad bör göras?*". Vi hade alla kommit överens om (fortsatte han med att säga) "dess formulering av förhållandet mellan spontanitet och politisk medvetenhet" utformningen av förhållandet mellan spontanitet och politisk medvetenhet" i utkastet till partiprogrammet som lagts fram av *Iskra*-gruppen. Och sedan gjorde Lenin ett uttalande som fångade hela problemet:

"Inte heller hade jag någon avsikt att vid andra kongressen upphöja mina egna formuleringar, som de framställdes i *Vad bör göras?* till "programmatisk" nivå och låta dem utgöra särskilda principer. Tvärtom, det uttryck jag använde – och det har citerats åtskilliga gånger sedan dess – var att ekonomisterna hade gått till ytterligheter. Jag sade att *Vad bör göras?* rätade ut det ekonomisterna hade förvidit..."³⁸

Innebörden av dessa ord är nog så tydlig: VBG är en kontroversiell rättelse av ekonomistiska snedvridningar och det skulle vara fel att betrakta pamfletten i något annat ljus.

Det skulle vara svårt att föreställa sig någon mer träffande vederläggning av VBG-myten, möjligen såvida Lenin inte hade gjort ett bokbål för alla bevarade exemplar av VBG.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid.

Det finns inga uppgifter som tyder på att Lenin någonsin tog tillbaka de ovan citerade uttalandena om *VBG*. I själva verket finns det inga uppgifter som tyder på han var medveten om att ett problem förelåg.*

Vilken är egentligen ”den leninistiska partiorganisationsuppfattningen” – Lenins metod under 1905-1907, som just beskrivits, eller formuleringarna i *VBG* från 1902? Det svar som Lenins spöke skulle ge är naturligtvis: varken eller – ingen ”partiuppfattning” som antagits som ”princip” skild från tid och plats. Lenins idéer om partiorganisationen, liksom de flesta andras, varierade beroende på förhållanden, särskilt en sådan enorm skillnad i förhållanden som de som rådde under ett envælde och de som rådde under den relativa politiska friheten och de öppna organisatoriska möjligheterna som kännetecknade Ryssland under perioden 1905-1907.

Minst en leninolog förmådde inse denna elementära idé, och det resulterade i att den leninologiska auktoritetens flammande vrede riktades mot honom själv. John Plamenatz avvek från den allmänna meningen och skrev följande:

Det finns inget specifikt odemokratiskt i de uppfattningar som så kraftfullt uttrycktes i *VBG* ... När han skrev *VBG*, avsåg han aldrig att ”proletariatets parti” skulle leda och trakassera arbetarna, eller ens att det skulle göra revolutionen åt dem, och sedan styra Ryssland i deras namn, fast utan att besvära sig med att rådfråga dem.

Om det inte vore för det som hände efter den bolsjevikiska revolutionen, säger Plamenatz, ”ska [vi] inte försöka oss på att beteckna dem [idéerna i *VBG*] som odemokratiska, utan bara säga att de var råd som kanske tillräckligt väl hade anpassats till behoven hos ett revolutionärt parti, aktivt i Ryssland under 1900-talets första decennium.”³⁹

Lenins förslag från 1902 för dåtidens ryska rörelse kan ha varit bra eller dåliga förslag – den leninologiska myten förekom denna diskussion. Erkännandet att *VBG* inte var antidemokratisk i sina uppfattningar lämnar det ändå öppet för att tro (vilket t.ex. Plamenatz framhåller) att ”leninismen” tog en antidemokratisk vändning i ”vad som hände efter den bolsjevikiska revolutionen.” Meningen med den leninologiska myten är att det gör diskussioner om denna utveckling omöjliga: politisk-historisk analys ersätts av demonologi.

Särskild anmärkning

En otrolig historia: Utechins utgåva av Lenins *VBG*

Den föregående artikeln utarbetades delvis 1963 för att användas i en bokrecension. Året 1963 var ett fantastiskt år för leninologer, med publiceringen av tre Lenin-biografier, plus en relevant memoarbok av Angelica Balabanoff. En annan av det årets händelser var publiceringen av en ny engelsk *VBG*-översättning: *What Is To Be Done?* Översatt av S.V. och P. Utechin. Redigerad, med introduktion och noter, av S.V. Utechin. Oxford: Clarendon Press. 213s.

* Såvitt jag vet, figurerade det enda anspråket på att Lenin överhuvudtaget återkom till ämnet i en artikel som kräver uppmärksamhet eftersom den ibland har citerats. Denna artikel, som publicerades 1938 av Max Shachtman i den amerikanska trotskistiska gruppens teoretiska organ, tillskriver *VBG* de specifika förhållandena i Ryssland på den tiden och fortsatte med att säga: Det är därför som Lenin, som svar på ett förslag att översätta hans broschyr för de icke-ryska partierna, sade till Max Levien 1921: ”Det är inte önskvärt; översättningen måste åtminstone utges med goda kommentarer, vilka måste skrivas av en rysk kamrat som är väl bekant med Rysslands kommunistiska partis historia för att undvika felaktiga tillämpningar.” [[Lenin och Rosa Luxemburg.](#)] Tyvärr uppgav artikeln ingen källa för detta citat; och medan den gav en källista för artikeln som helhet, har jag inte lyckats hitta denna episod i någon av de förtecknade skrifterna.

³⁹ John Plamenatz, *German Marxism and Russian Communism* (London: Longmans, Green, 1954), s.225f.

Denna utgåva var anmärkningsvärd speciellt eftersom den, tror jag, var det första exemplet på att ett stort västerländskt förlag erkände att Lenins skrifter var minst lika viktiga för den samhällspolitiska idéhistorian som t.ex. Lactantius, Leibniz, Lilburnes eller Luthers skrifter. Det var första gången dessa akademiska kretsar, gav ut en kritisk utgåva med vad därtill tillhör av akademiska noter, kommentarer, m m.

Milstolpen var det faktum att det överhuvudtaget gjordes. Till sin natur var inte utgåvan av allmänt intresse. Jobbet utfördes av S.V. Utechin, författare av *Russian Political Thought och en Concise Encyclopedia* som handlade om Ryssland. Den föreliggande anmärkningen kommer inte att behandla de åsikter som uttryckts i Utechins inledning; dessa åsikter var ganska typiska exempel på den leninologiska samsyn som i VBG såg arvsynen som utgjorde källan till all bolsjevikisk djävulskhet. Vi kommer bara att behandla vad redaktören Utechin gjorde med texten i Lenins verk.

För det första innehåller Utechins utgåva inte den fullständiga texten. Detta är förbryllande på två sätt, eftersom (1) Lenins broschyr till att börja med är en ganska liten bok, och (2) det som klipptes bort av Utechin är inte särskilt mycket. Orsaken kunde knappast ha varit ett tvingande ekonomiskt behov hos Oxford's Clarendon Press. (Utgivaren kunde ha sparat mer utrymme genom att avlägsna Utechins fotnoter som hävdar att förhållandena under tsarismen var bättre än Lenin framställde dem.) Det finns naturligtvis skäl för nerkortade versioner av kända böcker, men oftast för att inkluderas i feta samlingar. Detta är en liten bok som förkortats.

För att motivera publiceringen av en ofullständig version som denna, hänvisar Utechin till den "något förkortade" version som Lenin själv publicerade 1907 som en del av samlingen *Tolv år*. Jämfört med den ursprungliga utgåvan från 1902 gjorde Lenin här ett dussin bortklippningar, ingen av dem särskilt viktig, av vilka den största är avlägsnandet av kapitel 5, sektion A. (Vi bör komma ihåg att Lenin, när publiceringen från 1907 ägde rum, förklarade för samlingens läsare att VBG nu främst var av historiskt intresse.)

Utechin hävdar i sitt förord att "versionen från 1907 [dvs. den förkortade] användes för den hittills enda engelska översättningen, den av ... J. Fineberg, vilken dök upp både som en separat pamflett och i olika urvalsamlingar och samlingar av Lenins verk som getts ut av kommunistiska förlag i Moskva och utanför Sovjetunionen." Detta är inte sant. Finebergs översättning omfattade hela texten från 1902. Den dök upp i de gamla (oavslutade) *Collected Works*, volym 4, bok II, utgiven av International Publishers, New York, 1929; och även i den allmänt lästa pocketutgåvan, dvs. nr. 4 ur Little Lenin Library. Dessutom gjordes därefter en annan *fullständig* översättning av utgåvan från 1902 tillgänglig på engelska i pocketformat, utgiven av Foreign Languages Publishing House i Moskva. Slutligen (som Utechin nämner lite senare), publicerade *Collected Works*, i flera volymer på engelska utgivna av FLPH, ännu en fullständig översättning i volym 5. Dessa översättningar var inte identiska; vi hade alltså tre olika engelska versioner av den *oavkortade* texten innan Utechin. Den förkortade versionen från 1907 dök upp på engelska endast i de olika samlingarna betitlade *Selected Works*.

I varje fall borde de kommunistiska förlagens bruk av förkortningar knappast fått stå som förebild för den första västerländska akademiska utgåvan av en Lenin-skrift.

Den andra märkliga med Utechins utgåva är att *han inte ens lägger fram den förkortade versionen från 1907*. Hans kirurgiska ingrepp på VBG:s kropp börjar först med den förkortade utgåvan från 1907, för han accepterar alla bortsett från ett par av de bortklippningar som gjordes där. Sedan gör han ytterligare trettiotvå bortklippningar i texten, allt från en längd på över en sida till en rad här och där. Därefter klipper han bort tjugofyra av Lenins fotnoter, från

den återstående texten – av vilka några är ganska långa och flera ganska viktiga och intressanta.

Läsaren kanske undrar varför Lenins första västerländska akademiska redaktör klipper runt hans skrift sådär; men han kanske antar att alla bortklippningar rör oviktiga avsnitt. Detta är sant i några fall, särskilt när endast en mindre viktig mening klippts bort här eller där. Det är visserligen märkligt, men –

Nu kommer vi till det fantastiska. Flera av Utechins bortklippningar är avsnitt av stort intresse; några av bortklippningarna är tillräckligt viktiga för att lämnas kvar i den mest drastiskt förkortade utgåvan; *och ett par av bortklippningarna är bland de viktigaste delarna i skriften.*

Vi har redan sett att en av de mest diskuterade sektionerna i *VBG* gäller de borgerliga intellektuellas roll i den socialistiska rörelsen, och teorin att arbetarklassen av sig själv bara kan uppnå fackligt medvetande. Jag har påpekat att Lenin i själva verket presenterade denna teori genom att citera den från Kautsky, och att hans egen omskrivning var baserad på Kautsky. Jag har nämnt att leninologernas diskussioner i *VBG* sällan eller aldrig nämner det obekväma faktum att den demoniska teorin faktiskt var Kautskys. Hur hanterar Utechin detta problem?

Enkelt: han håller helt enkelt sin redaktionella sax sysselsatt och klipper bort hela Kautsky-citatet från *bokens text*.

Den som läser denna rensade utgåva kommer aldrig att förbryllas av att få vetskap om att själva kruxet i den leninistiska djävulskheten faktiskt började med Kautsky, inte Lenin.*

För det fjärde: om undertryckandet av detta avgörande avsnitt är bisarrt, finns en hel grupp av klippningar som inte är mindre bisarra. Här är ett belysande exempel.

En av de omtvistade punkterna i avhandlingarna om *VBG* gäller ursprunget till Lenins tänkande: härrör det huvudsakligen från den europeiska marxistiska traditionen eller från Rysslands revolutionära förflutna? Utechin är en ganska total förespråkare av den sistnämnda tesen: i inledningen hävdar han att Lenins andliga anfäder var Tkatjov och Ogarev i första hand. Tkatjovs spöke hålls oftast upp framför läsarna, för Tkatjov var en blanquistisk 1800-talsrevolutionär av vulgäraste sort.

Texten i *VBG*, skriver Utechin i detta sammanhang, ”är inte särskilt upplysande i denna fråga”. Det var inte klokt av honom att hänvisa till texten. För han har omsorgsfullt klippt bort från denna text varje avsnitt i *VBG* som inte överensstämmer med hans tes, och den kan han ta bort utan att förstöra kontinuiteten.

Ta det specifika fallet med spöket Tkatjov, Lenins ”verkliga” anfäder enligt Utechin och leninologin. Det skulle ha varit till hjälp för Utechin om Lenin hade kastat in några entusiastiska hänvisningar till Tkatjov i sina skrifter – låt säga ungefär en procent av antalet hänvisningar han ständigt gör till sina europeiska marxistiska modeller. Det skulle ha varit en tjänst för leninologerna om han bara hade publicerat ett vänligt ord om sin ”verkliga anfäder.” Men i de fyrtiofem volymerna av Lenins *Collected Works* finns totalt cirka fem hänvisningar till

* Regeln att leninologer inte nämner Kautsky i detta sammanhang har undantag som bekräftar regeln. Ett av de få undantagen är en av Lenin-biografierna som publicerades 1963, dvs. den som skrevs av Possony, som börjar sitt kapitel om *VBG* med just detta Kautsky-citat. Skälet är fullkomligt klart och avslöjande: som extrem politisk högeranhängare är Possony intresserad av att utvidga den vanliga antileninismen till hela den socialistiska rörelsen, inklusive dess högerfalang. De andra två biografier som publicerades samma år, av Louis Fischer och Robert Payne, nämner inte Kautsky i detta sammanhang alls. Naturligtvis är det en fråga om objektiv akademisk noggrannhet ...

namnet Tkatchov, och endast en av dessa är ett substantiellt avsnitt som uttrycker en åsikt. Detta enda avsnitt som hyser Lenins uppfattning om Tkatchov förekommer faktiskt i *VBG*. Och det är klart *fientligt inställt* till Tkatchov som en förespråkare av ”stimulerande terror.”⁴⁰

Vad gör då en akademisk redaktör när texten inte överensstämmer med den leninologiska samsynen? *Utechin stryker hela avsnittet om Tkatchov från texten.*

Detta enda avsnitt i vilket Lenin faktiskt uttryckte en inställning gentemot sin ”verkliga anfader” (om vi bortser från andrahandspåståenden) får inte förvirra den oskyldiga läsaren. Inte bara det: i ett par andra ställen i texten klipper Utechin bort stora avsnitt där Lenin angriper terrorism och terroristiska ståndpunkter.

Detta har betydelse för bara den ena sidan av frågan om Lenins anfader. Som nämnts, vill Utechin tona ner den utsträckning i vilken Lenin baserade sig på den europeiska marxistiska traditionen. Texten i *VBG* (den text som skrevs av Lenin) flödar av argument hämtade ur denna arsenal. I själva verket innehåller *VBG* några av de mest intressanta underlagen bland Lenins alla skrifter, där han visar sin tillit till de europeiska marxistiska partierna som modeller för partiorganisationen. Det är denna typ av underlag som Utechin tenderade att stryka, även om det är för omfattande för att klippas bort helt och hållet.

Utechins förord hänvisar helt medvetet till denna hans praxis: ”utelämnade ... är främst polemik som inte har någon särskild betydelse för argumentationens huvudlinje, och exempel som Lenin gav från den tyska socialdemokratins praxis för att belysa de poänger han gjorde, exempel som nu skulle vara mer benägna att dölja än att klargöra hans resonemang.” Dessa avsnitt ”döljer” inte bara Lenins ”resonemang”, de förstör Utechins sak: de måste bort – *från texten.*

Exempelvis har vi avsnittet som Utechin strök ur kapitel 3, sektion F, som utgör ett lovtal till hur Tyska socialdemokratiska partiet fungerar. Det är inte sant att detta bara är en ”belysning” som Utechin påstår – trots att han aldrig förklarar varför förklarande ”belysningar” måste strykas ur hans text. Detta avsnitt är en *argumentation* som Lenin gör för att stödja sina förslag. Lenin använder det mest beundrade socialistiska partiet som sin modell. Dessutom, i sin redogörelse för hur de beundransvärda tyskarna arbetar, framställer han också villkorslöst sina egna uppfattningar om hur ett parti *bör* fungera, på grundval av en legalitet som inte fanns i Ryssland. Om man vill ta reda på Lenins ”organisationsuppfattning”, är det viktigt (för att uttrycka det mildt) att förstå hur han såg på det ledande europeiska socialistpartiets organisatoriska uppfattningar och metoder.

Det finns ett par lika intressanta hänvisningar till den europeiska rörelsen som Utechin klippt bort. Men det är egentligen inte nödvändigt att uppta utrymmet med att stapla en illgärning ovanpå en annan.

Sådan är denna Lenins första ”akademiska” utgåva från ett stort förlag, under en framstående västerländsk läroinstitutions beskydd, i sitt avslöjande av bolsjevismens beklagliga arvsynder. Om ett sabotagearbete som detta hade gjorts om, säg, John Stuart Mill av ett bokförlag i Moskva, skulle vi alla få veta vad vi skulle tycka om detta; och Utechin skulle förmodligen inte vara sen i att säga det. Det skulle kallas ett förfalskningsverk. Men vi får inte vara ohövliga.

Det finns trots allt få leninologer som är i den gynnsamma ställningen att kunna ”bevisa” sin tolkning av ett verk genom att beskära texten för att passa tolkningen. Detta betyder inte nödvändigtvis att Utechin varit medvetet oärlig när han utfört sitt ingrepp på *VBG*:s kropp. Det är mycket mer troligt att han bara vet ett sätt att läsa Lenin: genom sina egna special-

⁴⁰ Lenin, *VBG*, kap. V sektion C.

gjorda glasögon. Leninologins ledande auktoriteter inom det västerländska akademiska etablissemanget är inte annorlunda beskaffade än deras blodsbröder till stalinistiska professorer.

Lästips

Hal Drapers liv och verk

På marxistarkivet: [Texter av Hal Draper](#).

För en ganska kort biografi och bibliografi, se svenska [Wikipedia om Hal Draper](#)

Mer om Lenin och hans partisyn

Paul Le Blanc:

[Lenin och det revolutionära partiet](#) (bok)

[Leninismen är inte förverkligad](#)

[Lenin och vi: Till det förgångna, tillbaka till framtiden](#)

[Ofullbordad leninism](#). (bok)

Marcel Liebman:

[Lenins leninism](#) (bok)

Lars T Lih:

[Kautsky och Lenin](#) (utdrag ur bok)

[Lenin, bolsjevikpartiet – ödet för en formulering: Från ”Demokratisk centralism” till ”Demokratisk centralism”](#)